

## واژه نامه

### آ

آخره : چنبره گردن  
آفرین : ستایش

### الف

ابتر : ناقص، دم بُریده  
ابدال : مردان کامل  
اجانب : جِ اجنبی، بیگانگان  
اختر : ستاره (در متن درس دوم به معنای طالع و بخت و اقبال است.)  
اختیار کردن : برگزیدن  
اذکار : به یاد کسی آوردن  
ارتزاق : روزی خوردن  
ازدحام : انبوهی (بسیاری جمعیت)  
ازهار : جِ زهر، شکوفه‌ها  
استر : قاطر  
استماع : شنیدن  
استیفا : تمام گرفتن  
اسلیمی : شکل تغییر یافته کلمه اسلامی، طرح‌هایی مرکب از پیچ و خم‌های متعدد که شبیه عناصر طبیعت هستند.  
أسوه : پیشوا، نمونه پیروی، سرمشق

إشباعه : پراکنده ساختن، گسترش دادن  
اشباه : جمع شبه، ماندها  
أشراف : جِ شریف، مردان بزرگ قدر  
اعتدال : میانه‌روی، برابر شدن  
اعتکاف : گوشه نشینی برای عبادت  
أعجوبه : مایه شگفتی بسیار  
اعزاز : گرمی داشتن  
افسر : تاج  
اقبال : بخت و طالع، بهروزی و نیک‌بختی، به اقبال تو :  
به فرخندگی بخت تو  
إکرام : بزرگداشت  
امارت : سلطنت، پادشاهی، حکومت  
ایدون : چنین، چنان

### ب

باره : اسب  
بازِ پس : به پشت  
بخشایندگی : چشم‌پوشی از گناه  
بدر : نام نخستین غزوه پیامبر (ص) با کفار بین مکه و مدینه  
بدسگالی : بداندیشی، دشمنی، بدخواهی  
برائثر : به دنبال

برخوردار : بهره‌ور

برنشستن : سوار شدن

برپای بود : ایستاده بود

بَطّ : مرغابی

بِعینه : عیناً، مانند

بُشَن : خواروبار، از قبیل نخود و لوبیا و عدس

بیت الحَزَن : خانه غم، ماتمکده

بیرنگ : نمونه و طرحی که نقاش به صورت کم‌رنگ یا

نقطه چین بر کاغذ می‌آورد و سپس آن را کامل رنگ‌آمیزی

می‌کند، طرح اولیه

بیغوله : کنج، گوشه‌ای دور از مردم

بیگار : کار بی‌مزد

## پ

پالهنک : ریمان و بند، یوغ

پایاب : جایی از رودخانه که بتوان از آن گذشت، بی‌پایاب :

بی‌گذار، عمیق

پَتَل پُرت : تَلَفْظ عامیانه پطرزبورغ، پطرزبورگ، نام

شهری در روسیه

پلاس : جامه‌ای پشمینه و ستر که درویشان پوشند،

نوعی گلیم

پندنیوش : پند شنو، پندپذیر، نیوشیدن : شنیدن

پیمود : پیمانه کرد، در جام ریخت، شراب پیمودن :

آشامیدن یا نوشاندن شراب

## ت

تازی : عرب، زبان تازی : زبان عربی

تازیک : (لفظی است ترکی) غیر ترک به‌ویژه فارسی—

زبانان را گویند.

تأنی : آهستگی

تباه : فاسد، خراب، تباه کردن چشم : کور کردن

تَبَخُّثُر : به ناز خرامیدن، تکبر

تَجَلّی : آشکار شدن، جلوه کردن

تُخْمه : نژاد

تذکره : یادداشت، زندگی‌نامه شعرا و دانشمندان

تَسْلَا (تَسْلَى) : آرامش یافتن، بی‌غمی

تَصْنَع : خودآرایی، ظاهرسازی

تَكَلَّف : رنج بر خود نهادن، خودنمایی و تجمل

تَلاَجِن : درختی است جنگلی

تَمَتَّع : برخوردار، بهره‌مندی

تَمَجِّید : ستایش، بزرگداشت

تَمکین : احترام، بزرگداشت

تَنگ : بار، تنگ شکر : بار شکر

توتیا : سرمه

## ج

جاین : ژاین

جزمیت : استوار بودن، قطعی بودن

جلباب : چادر زنان، پرده

جَلّ جلاله : بزرگ است شکوه او (خدا)

جُنود : جِ جُنْد، لشکریان، سپاهیان

جولقی : ژنده پوش و گدا

جیره : مقدار محدود از مواد غذایی که به صورت

مقرّری به کسی یا کسانی دهند.

جیفه : لاشه، مُردار، جیفه دنیا : مجازاً مال و منال دنیا

## ح

حاجب : پرده‌دار، دربان

حاذق : ماهر، چیره دست

حامیل کردن : آویختن از گردن یا شانه

حُتّین : نام یکی از غزوات پیامبر بزرگ اسلام (ص) است که در سال هشتم هجرت در محلی بین طائف و مکه به همین نام صورت گرفته است.

## خ

خُبث : پلیدی، خُبث طینت : بدجنسی

خِتام : آخر کار، فرجام

خدمت کردن : تعظیم کردن، کرنش کردن

خَدَمه : ج خادم، خدمتکاران

خطیر : بزرگ، مهم

خِلعت : جامه ای که بزرگی به کسی بخشد

خوان : سفره

خود : کلاه جنگی

خور : زمین پست، شاخه ای از دریا

خوش گوار : گوارا، مطابق میل

خوی : عرق، آبی که از چهره و پوست بدن تراوش کند.

خیر اندیش : خیر خواه

خیر الانام : بهترین مردم، لقب پیامبر (ص)

## د

دادار : آفریننده، خالق جهان

دارالاماره : جایگاه فرمانروایی، پای تخت

داستان پردازی : داستان سرایی، قصه گویی

دبیر : نویسنده

درخور : بایسته، لازم، درخورنده، لایق، سزاوار

درجه : پایه، مرتبه

در نور دیده : درهم پیچیده

دستار : پارچه ای که به سر بندند

دستان : زال، پدر رستم

دستگاه : قدرت، غلبه

دشنه : خنجر

دلق : جامه پاره پاره، صاحب دلق : زنده پوش

دَلّاک : کیسه کش حمام، مشت و مال دهنده

دَلَمه : بسته شدن مایعات، خون لخته شده

دم زدن : نفس زدن، سخن گفتن

دنائت : پستی، کم همتی

دهنده : خداوند بخشنده

دین : وام

## ذ

ذی حیات : جان دار

## ر

راست و ریس : هموار کردن، مرتب کردن (عامیانه)

رایت : بیرق، عَلَم

رُعب : ترس، دلهره

رعیت : مردم زیر دست فرمانروا

رَغَم : به رغم کسی : برخلاف میل او

رُقعه : نامه

رندانه : زیرکانه

رُئسانس : دوره تجدد، تجدید حیات علمی و ادبی در اروپا

رهوار : تندرو (صفت اسب)

## ز

زاد : توشه

زربفت : بافته شده از رشته های طلا

زربینه : وسایل ساخته شده از طلا، طلایی

زُفان : زبان

زُفت : لثیم، ممسک، زفتی : لثیمی، بخیل بودن

زنده پیل : فیل بزرگ و خشمگین

زمام : مهار، عنان

زمانه : اجل، مرگ

زنهار : امان دادن، امان

زیب : آرایش، زیبایی

زینهار : امان، زینهار دادن : امان دادن

شیراوژن : شیرافکن

## ص

صدر : بالا

صرعیان : بیماران مبتلا به عارضه صرع، صرع : بیماری

غشی

## ط

طاس : نوعی ظرف، کچلی و بی مویی کامل

طَرَف : کنار

طَلايه : مقدمه و پیش رو سپاه

طُمأنینه : آرامش و قرار

طینت : سرشت

## ع

عَبَر : ج عبرت، آنچه بدان پند گیرند

عُجَب : خودپسندی

عَرِضه جی : شاکي، شکایت کننده

عزیمت کردن : قصد و آهنگ کردن، سفر کردن

علی رغم : به رغم، برخلاف میل

عواید : ج عایده، درآمدها، درآمد

عِیاری : جوانمردی، زیرکی، چالاکی

## غ

غارب : میان دو کف

غایت : نهایت، به غایت : در حد نهایت، بی نهایت

غایی : نهایی

غدر : خیانت، مکر، بی وفایی

غریو : شور و فریاد

غَنَا : توانگری، بی نیازی

غِنَا : سرود و موسیقی

## س

سام : پدر زال، جد رستم

سَبْک : سریع، فوراً

ستیزه : دشمنی، جدال

سخنوری : سخن گویی، سخن رانی

سماجت : اصرار، پافشاری، بی شرمی

سوداگر : مشتری، خریدار و فروشنده

سوله : سالن های بزرگ و بدون ستون میانی با سقف

شیب دار که برای انبار یا کارخانه مورد استفاده قرار

می گیرد.

سیماب گون : به رنگ جیوه، سیماب : جیوه

سیمینه : وسایل ساخته شده از نقره، نقره ای

## ش

شب روی : شب گردی، عیاری، راهزنی

شبیخون : حمله ناگهانی در شب

شدّت : سختی

شفق : سرخی آسمان بعد از غروب آفتاب

شگرف : شگفت آور، با عظمت

شَم : بویایی

شِندرغاز : پولی اندک و ناچیز

شوکت : جاه و جلال

## ف

فراز رفتن : نزدیک رفتن، پیش رفتن

فَرَج : گشایش، رهایی

فَراغ : آسایش

فُسطاط : شهری از سرزمین مصر، این شهر امروزه بخشی

از شهر قاهره است

فطرت : سرشت، آفرینش

## ل

لُنگ : ازار، جامهٔ حمام که بر کمر بندند

لوا : پرچم

## م

مادام : همواره، همیشه

ماچین : سرزمینی در جنوب چین و مشرق هندوستان.

در ادبیات فارسی ظاهراً منظور از چین ترکستان شرقی

بوده و مراد از ماچین (مهاچین) کشور چین بوده است.

مایه : سرمایه

محمل : کجاوه

مخمصه : بدبختی و غم بزرگ، این واژه به معنی گرفتاری

متداول شده است.

مرافعه : شکایت به قاضی بردن، داوری

مرتزق : بهره‌مند، روزی یافته

مرضع : آراسته، جواهرنشان

مَسْلَخ : رخت کن حمام

مَسْلک : روش

مَشَاطه : آرایشگر

مُشَوّش : آشفته و پریشان

معترض : اعتراض کننده، خرده‌گیر

معرکه : میدان جنگ

مغاک : گودال

مُغیلان : درختچه‌ای با خارهای بسیار، خارشتر. اصل

کلمه «ام غیلان» بوده است، به معنی مادر غولان

مُفلس : تهی دست، درویش

مُقبِل : خوشبخت

## ق

قرب : نزدیکی

قِشر : طبقه، قشرهایی از جامعه، طبقاتی از مردم

قنَدیل : چراغ، چراغدان، شمعدان که از سقف آویزند.

قَیم : سرپرست، در متن به معنی کیسه کش حمام

## ک

کامگار : نیک بخت، قادر، موفق

کرامت : بزرگی، بخشش

کُرُنش : فروتنی، تعظیم

کل : کچل

کُله : برآمدگی پشت پای اسب

کنگره : مجمعی از دانشمندان و سیاستمداران که دربارهٔ

مسائل علمی یا سیاسی بحث کنند (کلمه فرانسوی)

## گ

گُرده : پشت، بالای کمر

گُراف کاری : افراط، مبالغه، بیهوده کاری

گلیم : جامهٔ پشمین

گو : پهلوان

گو : گودال

مَقْتَن: قانون گذار

مکاری: خربنده، کسی که اسب و شتر و الاغ به کرایه دهد یا به کرایه برد.

ملازمان: همراهان

ملجأ: پناهگاه

ملیله: رشته باریک نقره‌ای یا طلایی که داخل مجوف باشد و با آن روی پارچه نقش و نگار ایجاد کنند.

منال: مال و ثروت، درآمد مستغلات

منتبت: نقش برجسته به شکل گل و گیاه و جز آن که روی چوب ایجاد کنند.

منقبت: هنر و کار نیک، آن چه بدان نازند

مواریث: ج میراث، آنچه از مرده به جا ماند

مواهب: ج موهبت: بخشش‌ها

مؤاخذت: بازخواست و عقوبت به سبب گناه

موکب: گروهی از سواران یا پیادگان که به همراهی بزرگی در حرکت باشند.

مهد: کجاوه، محمل

میرآخور: نگهبان اصطبل، رئیس و مهتر اصطبل

میراب: نگهبان آب، کسی که آب را به خانه‌ها و باغ‌ها تقسیم می‌کند.

میغ: ابر سیاه

ن

نازیوی: شاهسیرم، ریحان

نخجیر(نخجیر): شکار، شکارکردن، نخجیرگاه: شکارگاه

نزول إجلال: به عزت فرود آمدن، به احترام به جایی

وارد شدن

نشئت: سرچشمه

نعت: ستایش

نَقَالی: قصه‌گویی، نقل کردن داستان

نوش: عسل

نهیپ: هیبت و ترس، آواز مهیب (در متن درس سمک و

قطران به معنی گزند و آسیب است.)

نیرم: نریمان، پدر سام

نیوشیدن: شنیدن، گوش دادن

و

وَقَب: هر فرورفتگی اندام چون گودی چشم

وکیل مدافعه یا مدافع: نماینده قانونی طرفین دعوا به

منظور دفاع از موکل خود

ه

هامون: دشت، بیابان

هُرم: گرمای آتش

هنر: در قدیم به معنی فضیلت و معرفت بوده و در برابر

«عیب» به کار می‌رفته است. بی هنر: بی فضیلت

ی

یارست: توانست، از مصدر یارستن

## فهرست نام‌های کسان، جای‌ها و کتاب‌ها

اکوادور است.

آندرسن: هانس کریستین آندرسن نویسنده دانمارکی (۱۸۰۵ - ۱۸۷۵) مؤلف حکایاتی که از لحاظ تخیل و لفظ حزن‌آمیز شایان توجه است. شهرت او به دلیل داستان‌هایی است که برای کودکان نوشته است.

آوینی: شهید مرتضی آوینی در سال ۱۳۲۶ متولد شد و در سال ۱۳۷۲ در منطقه فکه به شهادت رسید. او فیلم‌ساز و سردبیر مجله سوره بود. از فیلم‌های او که ساخته شده می‌توان به «خان‌گزیده‌ها»، «حقیقت»، «روایت فتح» و «سراب» اشاره کرد.

ابوالفضل (ع): عباس ابن علی، چهارمین فرزند علی (ع) و بزرگ‌ترین فرزند ام‌البنین، که به «قمر بنی هاشم» معروف بود. وی در روز عاشورای ۶۱ ه. ق در ۳۴ سالگی در واقعه کربلا شهید شد. بقعه او در کربلاست. از فضایل وی شجاعت، جوان‌مردی و ایثار است.

ابوعلی سینا: حسین بن عبدالله بن حسن بن علی بن سینا ملقب به حجة الحق معروف به شیخ‌الرئیس، از حکما و علمای کبار اسلام است.

اروند رود: رودی در جنوب ایران که به خلیج فارس می‌ریزد و از چهار رود کارون و کرخه در ایران و دجله و فرات در عراق به وجود آمده است.

ازرق شامی: یکی از سرداران لشکر عمر بن سعد در واقعه کربلا، نماد خباثت

آبشار نیاگارا: نام قسمتی از رود عظیم سن‌لوران در آمریکای شمالی. از دریاچه اریه شروع و به دریاچه انتادیوم ختم می‌شود.

آپهام: باستان‌شناس معاصر است با نام پروفیسور آرتوآپهام.

آذربایجان: از استان‌های ایران که دارای ۲ قسمت می‌باشد. ۱- آذربایجان غربی ۲- آذربایجان شرقی

آریا: مهم‌ترین شعبه نژاد سفید که سه هزار سال پیش از میلاد مسیح در فلات ایران ساکن شده یا به نقاط دیگر کوچ کرده‌اند. آنها اجداد ایرانیان، هندی‌ها، یونانیان، رومیان، و بیشتر ملل اروپا و آمریکا محسوب می‌شوند و نژاد هند و اروپا و آریان و آرین نامیده شده‌اند.

آرین‌پور، یحیی: از نویسندگان معاصر که از آثار او می‌توان «از صبا تا نیما» را نام برد.

آلاباما: (Alabama) از جمله مهم‌ترین ایالات آمریکا واقع در نواحی جنوب شرقی آمریکا (اتازونی) و پایتخت آن مونتگمری (Montgomery) است.

آل احمد، جلال: نویسنده، منتقد و روزنامه‌نگار سال‌های (۱۳۴۸ - ۱۳۲۰) از آثار وی می‌توان کتاب‌هایی همچون «غرب‌زدگی»، «کارنامه سه ساله» و «خسی در میقات» را نام برد.

آمریکای لاتین: شامل کشورهای چون آرژانتین، شیلی، پرو، بولیوی، اروگوئه و قسمت‌های زیادی از برزیل و

اسفندیار: جهان پهلوان ایرانی که به دست رستم کشته شد.

اسکندرنامه: از مثنوی‌های نظامی گنج‌های که شامل دو بخش شرفنامه و اقبال‌نامه است. در این کتاب سخن از علم و حکمت و پیغامبری اسکندر و سرانجام زندگی وی و پایان روزگار حکمایی است که با او مجالست داشته‌اند. اسلامی ندوشن، محمدعلی: نویسنده‌ای که در سال ۱۳۰۴ هـ.ش در ندوشن یزد دیده به جهان گشود. از کتاب‌های او می‌توان «کشور شوراها»، «کارنامه سفر چین» و «آزادی مجسمه» را نام برد. علاوه بر این‌ها کتاب «روزها»ی وی یکی از نمونه‌های برجسته حسب‌حال‌نویسی و زندگی‌نامه در زبان فارسی است.

اعتصام‌الملک، یوسف: از نویسندگان و مترجمان مشهور عصر حاضر. از آثار او دو دوره مجله بهار و از ترجمه‌هایش ترجمه جلد اول تیره‌بختان و ویکتور هوگو معروف است.

اعتصامی، پروین: شاعر مشهور زبان فارسی. اشعار وی در حیطه مسائل اجتماعی، اخلاقی و انتقادی و حالت اندرزگونه دارد. وی در سال ۱۳۲۰ درگذشت. مناظرات وی مشهور است.

افراسیاب: نام پادشاه توران که در زمان کیخسرو گرفتار و کشته شد.

اقبال لاهوری: محمد اقبال لاهوری (۱۳۱۶ - ۱۲۵۰ هـ.ش) شاعر و متفکر پاکستانی است. اقبال در استقلال پاکستان نقش مهمی داشته و به دو زبان فارسی و اردو شعر می‌سرود. از کتاب‌هایش می‌توان «جاویدنامه»، «پیام شرق» و «ارمغان حجاز» را نام برد.

ام البنین: مادر حضرت ابوالفضل (ع) و همسر حضرت علی (ع) بعد از حضرت فاطمه (س)

امیر خسرو دهلوی: بزرگ‌ترین شاعر پارسی‌گوی هند است و در قرن ۷ می‌زیسته. وی به تقلید از نظامی پنج مثنوی سروده: ۱- مطلع الانوار ۲- شیرین و خسرو ۳- مجنون و لیلی ۴- آینه اسکندری ۵- هشت بهشت اهرمن: به معنای شیطان، راهنمای بدی، مظهر شر و فساد و تاریکی و پلیدی و نام شیطان است.

باباطاهر: باباطاهر عربان همدانی از عرفای وارسته ایران است که در اواخر قرن چهار به دنیا آمد و شهرتش در اواسط قرن پنج بود. دوبیتی‌های وی حاوی سوز و گدازی دل‌انگیز و سرشار از اندیشه‌های عرفانی است، از ویژگی‌های این دوبیتی آن است که به گویش محلی لری، دنباله زبان پهلوی ایران قدیم سروده شده است.

باقر (ع): محمد بن علی ملقب به باقر (ع) یا باقر العلوم، امام پنجم شیعیان است. برخی مورخان تاریخ تولد وی را غره رجب سال ۵۷ هـ. ذکر کرده‌اند. مدت زندگی‌شان ۵۷ سال، امامتشان ۱۹ سال و محل دفنشان در قبرستان بقیع است. بدر: غزوه معروف پیامبر (ص) با کفار و در اصل نام چاهی است میان مکه و مدینه که در جنوب غربی مدینه و در فاصله ۲۸ فرسنگی آن قرار دارد و در همین محل است که نخستین جنگ میان مسلمانان و مشرکان (رمضان سال ۲ هـ) روی داد و به غزوه بدر یا بدرالاکبر مشهور شد و به شکست مشرکان انجامید.

بصره: شهری است از کشور عراق در کنار شط العرب در نزدیکی خرمشهر. گویند این لفظ معرب «بس‌راه» است. بقیع: نام قبرستانی در مشرق مدینه که بیش از ده هزار نفر از مهاجرین و انصار در آن مدفون شده‌اند، همچنین قبر فاطمه بنت اسد مادر امام علی (ع) و رقیه دختر پیامبر (ص) و امام حسن ابن علی (ع) و همچنین امام محمدباقر (ع) و امام جعفر صادق (ع) در آن جاست.



پل، الکساندر گراهام : فیزیکدان آمریکایی که در سال ۱۸۴۷ در ادمبرگ متولد شد و در سال ۱۹۲۲ فوت کرد. وی مخترع تلفن بود.

بوستان : یکی از آثار سعدی شیرازی و مثنوی حکمی و اخلاقی است که در سال ۶۵۵ سروده شده و دارای ده باب است.

بوستون : (Boston) شهر و بندر معروف بوستون پایتخت ایالت ماساچوست از ایالات متحده آمریکا و یکی از مراکز بزرگ صنعتی جهان است.

بیدل دهلوی : میرزا عبدالقادر بیدل (۱۱۳۳ - ۱۰۵۴) شاعر معروف سبک هندی است. او در آثار خویش افکار عرفانی را با مضامین پیچیده شاعرانه و استعاره‌ها و کنایه‌ها درهم می‌آمیزد و این گونه به کلام خود لطف و عمق و جاودانگی می‌بخشد. از آثارش مثنوی‌های عرفات، طلسم حیرت و طور معرفت، محیط اعظم و دیوان اشعار را می‌توان نام برد.

بین‌النهرین : ناحیه‌ای در آسیای غربی که در امتداد رودهای دجله و فرات و بین آنها است و از فلات ایران تا بیابان شام کشیده شده است.

بهار، ملک الشعرا : محمدتقی پسر ملک الشعرا محمد کاظم صبوری شاعر بزرگ معاصر (۱۲۶۶-۱۳۳۰). او محقق، نویسنده، استاد دانشگاه، روزنامه‌نگار و مرد سیاست بود. از آثار او می‌توان دیوان اشعار، تصحیح تاریخ سیستان و مجمل‌التواریخ را نام برد. مهم‌ترین اثر او سبک‌شناسی است.

بهایی : محمدبن حسین عاملی دانشمندی بنام و از شاعران عصر صفوی که در بعلبک به دنیا آمد (۱۰۳۱-۹۵۳ هـ). وی تألیفات متعددی به فارسی و عربی دارد. از آن جمله مثنوی‌های «نان و حلوا» و «شیر و شکر» است.

پاکستان : همسایه جنوب شرقی ایران و پایتخت آن اسلام‌آباد است. مردمان آن به زبان اردو، انگلیسی، پنجابی و سندی سخن می‌گویند.

تاجیکستان : کشوری است در آسیای میانه که بین ازبکستان و افغانستان واقع و پایتختش دوشنبه است. جمعیت اصلی آن را تاجیک‌ها تشکیل می‌دهند و نیز از کشورهای تازه استقلال یافته است.

توس : یکی از شهرهای قدیم خراسان و سابقاً به ناحیه‌ای اطلاق می‌شد که شهر نوقان و طابران و قریه سناباد (مدفن امام رضا (ع) و هارون) در آن بود. گروهی از بزرگان بدان منسوبند از جمله جابر بن حیان و فردوسی.

توللی : فریدون توللی در سال ۱۲۹۶ هـ.ش در شیراز به دنیا آمد. از آثار اوست «اندوه شامگاه»، «دخمه هراز»، «کوی مردگان» و «دره مرگ». او در سال ۱۳۶۴ درگذشت.

تیمورلنگ : مؤسس سلسله تیموریان که کشوری وسیع و دولتی عظیم ایجاد کرد و خطه ماوراءالنهر را به اهمیت رسانید و سمرقند را پایتخت این مملکت بزرگ قرار داد. جعفر صادق (ع) : امام صادق (ع) ششمین امام شیعیان است و به دلیل نشر، گسترش و تعمیق فرهنگ شیعی ایشان را بنیان‌گذار مذهب شیعه می‌نامند. در حلقه درس آن بزرگوار، دانشمندان و عالمان بزرگی پرورش یافتند. مزار او در بقیع است.

جمعه خونین : جمعه ۱۷ شهریور ۱۳۵۷ که مردم در میدان ژاله (شهدا) اجتماع کردند غافل از این که حکومت نظامی اعلام شده. آنها با سربازانی که محاصره‌شان کرده بودند مواجه شدند و در این روز تعداد زیادی از مردم در میدان ژاله به شهادت رسیدند.

جوزجانان : (نام دیگر : جوزجان) از شهرهای بلخ خراسان

و میان مرور و بلخ واقع است. و از شهرهای آن انبار و فاریاب و کلار است.

چرند و پرند : عنوان ستون فکاهی روزنامه صوراسرافیل که توسط علی اکبر دهخدا با امضای مستعار دخو نوشته می شد.

چنگیز : نام اصلی وی تموچین بود. او در تمام عمر خود به غارت کشورهای پرداخت و در سال ۶۲۴ درگذشت.

چین : کشوری است پهناور، در جنوب شرقی آسیا که از شهرهای مهمش می توان شانگهای، ویتن و ستن را نام برد حکومتش از سال ۱۹۴۹ کمونیستی است.

حافظ : خواجه شمس الدین محمد، متخلص و مشهور به حافظ در اوایل قرن ۸ ه. ق در شیراز متولد شد و در ۷۹۱ ه. ق وفات یافت، بسیاری از غزلیات او دارای معانی دقیق و بلند عرفانی است و بزرگترین غزل سرای زبان فارسی است.

حسن مجتبی (ع) : حسن بن علی بن ابی طالب دومین امام شیعیان مادرش فاطمه (س) دختر رسول خدا (ص) است. او پس از پدر به امامت رسید. امام حسن (ع) کریم اهل بیت نام گرفته است. مزار این امام شهید مسموم در قبرستان بقیع است.

حنین : نام منطقه ای است میان طائف و مکه. یکی از غزوات رسول خدا (ص) در آن مکان بود و در این جنگ مردم بسیاری از قبیله های مختلف جمع شده بودند. این غزوه یکی از غزوات بزرگ بود که جمع کثیری از صحابه در آن به شهادت رسیدند.

خاقانی : افضل الدین بدیل خاقانی ملقب به حسان العجم شاعر مشهور قرن ۶ در قصیده سرایی صاحب سبک است. قوت اندیشه و مهارت او در ترکیب الفاظ و ابتکار مضامین کم نظیر است.

خسرو و شیرین : خسرو و شیرین داستان عاشقانه ای است که نظامی آن را در سال ۵۷۱ سروده است.

خسی در میقات : یکی از کتاب های نویسنده معاصر و معروف، جلال آل احمد است.

خلیلی، خلیل الله : شاعر توانای افغانستانی (۱۳۶۶-۲۸۶ ش) وی اولین کسی بود که در افغانستان با شیوه نیمایی شعر گفت. دفترهای شعر خلیلی که بیشتر حاوی وطنیات و اشعار جهادی و مقاومت اوست عبارتند از : ۱- اشک ها و خون ها ۲- شب های آوارگی ۳- بهار به خون نشستگان

خمینی (ره) : بنیان گذار و رهبر جمهوری اسلامی ایران حضرت آیت الله العظمی سید روح الله موسوی خمینی در ۲۰ جمادی الثانی ۱۳۲۰ ه. ق در خمین به دنیا آمد و در ۱۴ خرداد ۱۳۶۸ درگذشت. از آثار گران بهای امام خمینی که در اختیار محافل علمی است می توان به اینها اشاره کرد : تحریر الوسیله، کتاب الصلوة، کتاب المکاسب، کتاب الطهارة، کتاب الخلل، کتاب البیع، مصباح الهدایه (شرح دعای سحر) و چهل حدیث برگزیده در اخلاق و عرفان خوارزمشاه : محمد خوارزمشاه یکی از پادشاهان سلسله خوارزمشاهیان که در زمان او ایران به اوج قدرت رسید و در اثر بی کفایتی او مغول ها به ایران حمله کردند.

خیام : حکیم ابوالفتح عمر خیام فیلسوف، ریاضی دان، منجم و شاعر ایرانی قرن ۵ و ۶ است که اشعاری به فارسی و عربی و کتاب هایی در ریاضی دارد.

دانشگاه تهران : نخستین دانشگاه ایران که در سال ۱۳۱۳ به موجب قانون تأسیس دانشگاه، ایجاد شد.

دانشور، سیمین : نویسنده معاصر و همسر زنده یاد جلال آل احمد می باشد. از آثار مشهور وی داستان سووشون و جزیره سرگردانی است.

**دبیرسیاقی :** محمد دبیرسیاقی یکی از استادان دانشگاه تهران بود و بیشتر آثارش در شاهکارهای ادب فارسی می باشد از جمله : شرح مختصری از اشعار منوچهری دامغانی و عنصری بلخی.

**دخو :** نام مستعار استاد علی اکبر دهخدا است. با این نام یکی از جذاب ترین قسمت های روزنامه صوراسرافیل را که ستون فکاهی آن بود، با عنوان «چرند و پرند» می نوشت. در خدمت و خیانت روشن فکران : توسط نویسنده معاصر جلال آل احمد نوشته شده است. آل احمد این کتاب را در حین سفر خود به اروپا، شوروی و آمریکا و سفر حج نگاشته است.

**دهخدا :** علامه علی اکبر دهخدا به سال ۱۲۵۸ ه.ش در تهران متولد شد و پس از آموختن علوم دینی و ادبی در مدرسه علوم سیاسی به تحصیل ادامه داد و به یاری دوستش «میرزا جهانگیرخان» روزنامه صوراسرافیل را منتشر کرد و کارهایش را با نام چرند و پرند و امضای دخو در روزنامه صوراسرافیل به چاپ رساند. وی به نوشتن لغت نامه نیز پرداخت و جزء آزادی خواهان شد و در سال ۱۳۳۴ ه.ش در تهران درگذشت.

**رشید یاسمی :** غلامرضا پسر محمد ولیخان گورانی مشهور به رشید یاسمی کرمانشاهی (و. ۱۲۷۵ ه.ش، ف. ۱۳۳۰ ه.ش) از آثار او تصحیح دیوان سلمان ساوجی، ابن یمن، دیوان مسعود سعد سلمان را می توان نام برد. **رضاخان :** رضاخان پهلوی نخستین پادشاه سلسله پهلوی (۱۳۲۰ - ۱۳۰۴ ه.ش) که پس از ۱۶ سال سلطنت در ۲۵ شهریور ۱۳۲۰ از سلطنت برکنار شد و در ۴ مرداد ۱۳۲۳ ه.ش درگذشت.

**رودکی :** عبدالرحمن بن آدم رودکی به پدر شعر فارسی معروف است. او از کودکی نابینا بود و به سال ۳۲۹ ه.ق

در رودک وفات یافت. مهم ترین اثر منظوم وی کلیله و دمنه است.

**زرین کوب :** عبدالحسین زرین کوب محقق، مورخ و نویسنده بزرگ معاصر که در سال ۱۳۰۱ در بروجرد به دنیا آمد. از آثار مشهورش «نقد ادبی»، «با کاروان حله»، «بحر در کوزه»، «سزنی»، «بامداد اسلام» و... را می توان نام برد. وی در شهریور ۱۳۷۸ دارفانی را وداع گفت.

**زهرای مرضیه (ع) :** لقب حضرت فاطمه (س) دختر پیامبر، همسر امیرالمؤمنین علی (ع) و سیده زنان جهان است. وی در عمر کوتاه خویش در نشر فرهنگ اسلام و دفاع از امامت، کوشش های فراوان کرد. شهادت وی را حدود سه ماه پس از وفات پیامبر نوشته اند؛ مزار وی ناپیداست.

**زین العابدین مراغه ای :** ابراهیم بیگ از آزادی خواهان معروف که در سال ۱۲۵۵ ه.ق به دنیا آمد. از ۸ سالگی به مکتب رفت و در ۱۶ سالگی به حجره پدر آمد و در ۲۰ سالگی به اردبیل رفت. سپس از ایران خارج شد و در آن جا بود که کتاب سیاحت نامه ابراهیم بیگ را جهت بیداری افکار و تقویت روح وطن پرستی نوشت و بدون ذکر نام خود منتشر کرد. این کتاب در واقع دایرة المعارف جامع اوضاع ایران در اواخر قرن ۱۳ است.

**سامانیان :** خاندان ایرانی که در خراسان و ماوراءالنهر و بخشی از ایران مرکزی از سال (۲۶۱ ه) تا (۳۸۹ ه) حکومت کردند.

**سجاد (ع) :** علی بن حسین بن ابی طالب، ملقب به زین العابدین، امام چهارم شیعیان (۹۴ - ۳۸ ه) ولادت و شهادتش در مدینه اتفاق افتاد. صحیفه سجاده ایشان سرشار از مضامین تربیتی، اخلاقی و اجتماعی است که در قالب دعا مطرح شده است.

**سعدی شیرازی** : مشرف الدین مصلح بن عبدالله نویسنده و گوینده قرن هفتم. وی در شیراز به کسب علم پرداخت و سپس به بغداد رفت و در مدرسه نظامیه به تعلیم مشغول شد. وی سفرهای بسیاری کرد و در زمان سلطان اتابک ابوبکر بن سعدزنگی (۶۶۸-۶۲۳ ه.ق) به شیراز بازگشت و به تصنیف سعدی نامه یا بوستان و گلستان پرداخت. علاوه بر این قصاید و غزلیات و قطعات و ترجیع بند و رباعیات و مقالات و قصاید عربی دارد که همه در کلیات وی جمع شده است. وفات وی بین سال‌های ۶۹۱ و ۶۹۴ در شیراز اتفاق افتاد.

**سلیمان (ع)** : حضرت سلیمان در ۱۳ سالگی جانشین پدرش، داود (ع) شد. با نیروی خدادادیش از قبیل تسخیر نیروی باد، نیروی جنیان و شیاطین و ... بناهای عظیمی چون بیت المقدس را ساخت. قبر ایشان نزد قبر پدرش در بیت المقدس است.

**سنایی** : ابوالمجد مجدود بن آدم از شاعران قرن ششم و اهل غزنین است. از آثار اوست «حدیقه الحقیقه»، «طریق التّحقیق»، «سیر العباد الی المعاد» و «کارنامه بلخ». آرامگاه وی در غزنین زیارتگاه عام و خاص است.

**سند** : رود بزرگ که از دره میان هیمالایا و قره قورم سرچشمه می‌گیرد و از دره تاریخی میان هند و افغانستان می‌گذرد و به دریای عمان می‌ریزد.

**سهراب سپهری** : شاعر و نقاش مشهور معاصر (۱۳۵۹-۱۳۰۷ ش) در کاشان دیده به جهان گشود. کتاب‌های او شامل ۶ شعر و ۲ منظومه بلند است (مشهور به هشت کتاب) : ۱- مرگ رنگ ۲- زندگی خواب‌ها ۳- آواز آفتاب ۴- شرق اندوه ۵- صدای پای آب ۶- ما هیچ، ما نگاه ۷- مسافر ۸- حجم سبز

**سیحون** : سیحون یا سیر دریا رودی است در آسیای

مرکزی که از ارتفاعات شرقی ایران سرچشمه می‌گیرد. **شاه عبدالعظیم** : عبدالله بن علی از بزرگان آل علی معاصر امام محمدتقی (ع) مقبره وی در شهر ری زیارتگاه مردم است.

**شاهنامه** : فردوسی در سال ۳۷۱ - ۳۷۰ ه.ق اقدام به نظم شاهنامه کرد. مآخذ فردوسی عبارت بود از شاهنامه منثور ابونصوری و بعضی روایات مکتوب. شاهنامه دارای ۶۰۰۰۰ بیت و ۳ دوره است : ۱- دوره اساطیری : از عهد کیومرث تا ظهور فریدون ۲- دوره پهلوانی : از قیام کاوه تا قتل رستم ۳- دوره تاریخی : از اواخر عهد کیانیان به بعد.

**شفیعی کدکنی** : دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی شاعر، نویسنده و پژوهشگر معاصر در سال ۱۳۱۸ ش در کدکن نیشابور به دنیا آمد. از مهم‌ترین مجموعه‌های شعر او می‌توان به «شبخوانی»، «از زبان برگ»، «در کوچه باغ‌های نیشابور»، «از بودن و سرودن» و «بوی جوی مولیان» اشاره کرد. «صور خیال در شعر فارسی، موسیقی شعر، تصحیح و توضیح اسرار التوحید» نمونه‌هایی از آثار پژوهشی اوست. سروده‌های او ساده، روان و بسیار استوار است.

**شبستری، شیخ محمود** : شیخ محمود ملقب به سعدالدین، در قصبه شبستر، در هفت فرسنگی تبریز متولد شد. از تاریخ زندگی او اطلاع وسیعی در دست نیست و ظاهراً سراسر عمر را برخلاف زمانه آشفته و عصر پر آشوب خویش به آرامش و سکون بدون حادثه مهمی در تبریز یا در نزدیکی آن به سر برده است و در همان‌جا در سال ۷۲۰ ه.ق وفات یافته است. از وی تألیفات بسیاری باقی نمانده لیکن مثنوی «گلشن راز» از بهترین و جامع‌ترین رسالاتی است که در اصول و معانی تصوف به رشته نظم درآورده است.

**صائب :** میرزا محمدعلی بن میرزا عبدالرحیم تبریزی معروف به صائب. وی در سال ۱۰۳۶ به عزم سفر هند از اصفهان خارج شد. مجموعه اشعار صائب تبریزی قریب ۱۲۰ هزار بیت است. کلیات وی سفینه‌ای مملو از مواظ و آداب و گنجی پر از حکمت و امثال است. وی از شاعران مشهور سبک هندی بود.

**صبوری :** محمدکاظم صبوری شاعر ایرانی متولد مشهد در سال ۱۲۵۹ است که در سال ۱۳۳۲ در همان جا وفات یافت. دیوان او مشتمل بر قصاید و غزلیات و قطعات است. وی در قصیده سرایی ماهر بود. او پدر ملک الشعرای بهار است.

**صفویه :** منسوب به صفی‌الدین اردبیلی سلسله‌ای که در ایران از سال ۹۰۷ ه.ق تا سال ۱۱۴۸ ه.ق سلطنت کرده است.

**صفیه :** دختر عبدالمطلب بن هاشمی قریشی از عمه‌های پیغمبر.

**صوراسرافیل :** روزنامه‌ای که میرزا جهانگیرخان صوراسرافیل به کمک دهخدا در سال ۱۳۲۵.ش در تهران منتشر کرد.

**عاتکه :** دختر عبدالمطلب، جد پیغمبر (ص)، وی از بزرگان قریش بود و شعر نیز می‌سرود.

**عارف قزوینی :** شاعر، میرزا ابوالقاسم معروف به عارف قزوینی. در سال ۱۲۶۲ ه.ش در قزوین به دنیا آمد و در سال ۱۳۱۲ ه.ش در همدان وفات یافت. در انقلاب مشروطیت با مردم بود و خواسته‌های مردم را در قالب شعر بیان می‌کرد. او اشعار دیگری نیز سروده است.

**عباس :** ابن عبدالمطلب، جد بنی عباس و عم محمد رسول الله (ص) مردی نیکوکار و استوار اندیشه بود و برای آزادی بردگان اشتیاق وافری داشت. وی سقایی

**حُجّاج و آبادی مسجدالحرام را به عهده داشت.**  
**عبدالملکیان، محمدرضا :** متولد سال ۱۳۳۱ در شهر نهاوند. وی مهندس کشاورزی است و شعرهای نو و سپیدش مشهور است. از سال‌های قبل از انقلاب با مطبوعات همکاری داشته است. از آثار او «ریشه در ابر» و «مجموعه شعر و رباعی امروز» منتشر شده است.  
**عبید رجب :** شاعر معاصر تاجیک که شعر مشهور او «تا هست عالمی، تا هست آدمی» می‌باشد که در آن زبان نیاکان خویش را در قالب شعر نیمایی ستوده است.

**عبید زاکانی :** شاعر و نویسنده قرن هشتم. وی از مردم قزوین بود. عبید مدّتی در شیراز و مدتی هم در تبریز و بغداد زیر حمایت سلطان اویس جلایر زندگی کرده است. از آثار او می‌توان : «دیوان اشعار»، «ریش‌نامه»، «اخلاق الاشراف»، «رساله دلگشا»، «رساله صد پند»، «موش و گربه» و «فال‌نامه» را نام برد.

**عشقی :** محمدرضا میرزاده عشقی (۱۳۰۳ - ۱۲۷۲ ه.ش) شاعر باذوق و دارای احساسات وطن‌پرستی بود. وی روزنامه قرن بیستم را که حاوی اشعار تند ضدّ هیئت حاکمه بود در تهران انتشار داد و به همین سبب به دست دو تن کشته شد و او را در ابن بابویه به خاک سپردند. از آثار معروف او «تابلوهای ایده‌آل» و «کفن سیاه» می‌باشد.  
**عنصری :** ابوالقاسم حسن بن احمد عنصری بلخی، شاعر ایرانی، مولد او شهر بلخ بود و چنان که از اشعار او معلوم می‌شود اطلاعاتش تنها منحصر به ادب نبود بلکه مخصوصاً از علوم اوایل که در قرن چهارم در خراسان رایج بود، اطلاعات کافی داشته است. عنصری دارای دیوانی است که قریب سه هزار بیت داشته است اما آنچه فعلاً در دسترس است بیش از دو هزار بیت می‌باشد. او منظومه‌هایی به نام‌های : «شادبهر»، «عین الحیاة»، «وامق

و عذرا»، «خنگ‌بت» و «سرخ‌بت» دارد. وی در سال ۴۳۱ ه.ق وفات یافت.

**عینی، صدرالدین**: نامورترین چهره و در واقع بنیان‌گذار ادبیات و فرهنگ تاجیکستان بود. وی در ولایت بخارا دیده به جهان گشود. آثار او: «نمونه ادبیات تاجیک»، «جلادان بخارا»، «سرگذشت تاجیک کم‌بین»، «یادداشت‌ها».

**فاطمه بنت اسد**: دختر اسدبن هاشم بن عبدمناف هاشمی، مادر علی (ع) و برادرانش. گویند پیش از هجرت به مدینه آمد و در آن‌جا از دنیا رفت.

**فرخی سیستانی**: علی ابن جولوغ مشهور به ابوالحسن از قصیده‌سرایان بزرگ اواخر قرن ۴ و اوایل قرن ۵ است. در سال ۴۲۹ چراغ عمرش خاموش شد.

**فرخی یزدی**: میرزا محمد شاعر و آزادی‌خواه در سال ۱۲۶۴ ه.ش متولد شد. او مردی مبارز، منتقد و بی‌باک بود. از آثار مهم او انتشار روزنامه «طوفان» است. وفات او سال ۱۳۱۸ ه.ش بود.

**فروزانفر**: بدیع‌الزمان فروزانفر، محقق، ادیب و شاعر معاصر در سال ۱۲۷۶ ه.ش در بشرویه خراسان متولد شد. از مهم‌ترین آثار او مآخذ قصص و تمثیلات مثنوی، احادیث مثنوی شریف، تصحیح کلیات شمس یا دیوان کبیر و فیه مافیه مولانا را می‌توان نام برد. مجموعه اشعار او نیز چاپ شده است. وی در اردیبهشت سال ۱۳۴۹ در تهران درگذشت.

**فرهاد**: یکی از شخصیت‌های کتاب خسرو و شیرین نظامی است که عاشق شیرین دختر شاه ارمنستان می‌شود و جان خود را بر سر این عشق فدا می‌کند.

**فسطاط**: شهری از سرزمین مصر. این شهر امروزه بخشی از شهر قاهره است.

**فکه**: نام یکی از پاسگاه‌های مرزی ایران و عراق واقع در

بخش موسیان شهرستان دشت میشان که سکنه آن مرزداران و کارکنان گمرک‌اند.

**فلسطین**: در کناره شرقی دریای مدیترانه و در خاورمیانه واقع است. با کشورهای لبنان، سوریه، اردن و مصر همسایه است و پایتخت آن بیت‌المقدس که زیارتگاه مسلمانان، مسیحیان و یهودیان است.

**قزوه، علی‌رضا**: شاعر و نویسنده معاصر در سال ۱۳۴۲ ه.ش به دنیا آمد. از تألیفات وی می‌توان سفرنامه حج «پرستو در قاف» را نام برد.

**قندهار**: ایالتی است در افغانستان واقع در جنوب شرقی آن کشور، سر راه هندوستان.

**کاظمین**: شهری است در عراق مجاور کشور ایران، در یک فرسنگی بغداد که آرامگاه امام موسی کاظم (ع) و امام محمدتقی (ع) در آنجا است.

**کربلا**: یکی از شهرهای کشور عراق واقع در کنار رودخانه فرات. این شهر تا سال (۶۱ ه.ق) بیابان بوده است. از این زمان به بعد بر اثر شهادت امام حسین (ع) در آن محل به تدریج مورد توجه شیعیان آل علی قرار گرفته است.

**کلکته**: شهر و بندر معروف هندوستان در کنار خلیج بنگال که مرکز بزرگ تجاری هند است.

**کلیله و دمنه**: مجموعه داستان‌هایی از زبان حیوانات که در عهد ساسانیان از زبان سانسکریت به پهلوی نقل شده است. بعد از حمله اعراب عبدالله ابن مقفع آن را به عربی ترجمه کرد و سپس از روی همان ترجمه به وسیله رودکی به شعر پارسی درآمد و آن‌گاه در اوایل قرن ششم یک‌بار دیگر با اثر منشئانه بلیغ ترجمه دیگری از آن به زبان پارسی ترتیب یافت که به کلیله و دمنه بهرام شاهی معروف است و به دست ابوالعالی نصرالله بن محمد عبدالحمید منشی معروف به نصرالله منشی صورت گرفته است.

**کمدی الهی :** اثر مشهور دانته شاعر بزرگ ایتالیایی (۱۳۲۱-۱۲۶۵م) است.

**کوپه :** فرانسوا کوپه شاعر و درام نویس فرانسوی (۱۹۰۸ - ۱۸۴۲) از آثار وی می توان «عابر»، «برای تاج»، «صمیمیت ها»، «دفتر سرخ» و «فرودستان» را نام برد که شهرت بیشتری دارند.

**کوفه :** شهری است در کشور عراق نزدیک مرز ایران که چند ماه پس از بصره به دست سعد وقاص در کنار فرات بنا شد. شهر کوفه نزد شیعیان مقامی ارجمند دارد. زیرا علی بن ابی طالب (ع) آن را مرکز خلافت خود قرار داد و در همان جا به شهادت رسید.

**گاندی :** رهبر و پیشوای سیاسی و اخلاقی هند (۱۹۴۸-۱۸۶۹م) که با مبارزات خود موجبات استقلال هندوستان را فراهم کرد.

**گلرخسار :** صفتی گلرخسار مشهورترین زن شاعر معاصر تاجیک است او سرودن شعر را از پانزده سالگی آغاز کرده و تاکنون چندین مجموعه از شعرهایش را به چاپ رسانیده است که از آن جمله «بنفشه»، «خانه پدر» و «بنیاد دل» است.

**گلستان :** یکی از آثار سعدی شیرازی است. وی آن را در سال ۶۵۶ به نثر مسجع نوشته است که مشتمل بر حکایات آموزنده است.

**گلشن راز :** منظومه فارسی، سروده شیخ محمود شبستری شامل ۹۹۳ بیت است. وی این کتاب را در جواب سؤالات میرسید حسینی هروی راجع به اصطلاحات تصوف، تصنیف نموده است.

**گوته :** یوهان ولفگانگ گوته در سال ۱۷۴۹ در کشور آلمان چشم به جهان گشود. وی نویسنده و شاعر نامدار آلمان و خالق «فاوست» و «دیوان شرقی و غربی» و چندین

شاهکار بزرگ دیگر است که پس از یک عمر نویسندگی در سال ۱۸۳۲ درگذشت. او ارادت زیادی به حافظ داشت.

**لیلی و مجنون :** مثنوی لیلی و مجنون داستان عاشقانه ای است که حکیم ابوالمحمد الیاس ابن یوسف مشهور به نظامی شاعر معروف ایران در قرن ۶ هـ. ق به نظم کشیده است.

**ماوراءالنهر :** سرزمینی در شمال رود جیحون است که بین دو رود سیحون و جیحون قرار دارد و شامل بخارا و سمرقند است. ماوراءالنهر مدت ۵ قرن بزرگترین مهد تمدن اسلامی ایران بوده است.

**مخزن الاسرار :** مثنوی مخزن الاسرار از نظامی و در حدود ۲۲۶۰ بیت مشتمل بر ۲۰ مقاله در اخلاق و مواعظ و علم است که در حدود سال ۵۷۰ به اتمام رسید.

**مدیترانه :** دریایی که بین ۳ قاره آسیا، اروپا و آفریقا واقع است. دریای مدیترانه از طریق تنگه جبل الطارق به اقیانوس اطلس راه دارد.

**مدینه طیبه :** دومین شهر مقدس مسلمانان است که قبل از هجرت پیامبر یرث نام داشت.

**مشهد :** مرکز استان خراسان است. امام رضا (ع) پس از شهادت در این شهر مدفون گشت و به این دلیل این شهر را مشهد رضا (محل شهادت رضا) یا مشهد می خوانند.

**مصر :** کشور مصر در شمال آفریقا و در کنار دریای سرخ و مدیترانه است. مراکز سیاحتی و باستانی آن عبارت است از اهرام سه گانه و مجسمه ابوالهول.

**مظفرالدین شاه :** مظفرالدین میرزا پسر چهارم ناصرالدین شاه قاجار در سن ۵ سالگی به ولیعهدی انتخاب شد و در سن ۴۵ سالگی به سلطنت رسید. ۱۴ ذیقعد ۱۳۲۴ هـ. ق

قانون اساسی را امضا کرد و ۵ روز بعد در تهران درگذشت. **مسجد گوهرشاد :** مسجدی در مشهد که در جنوب حرم

امام رضا (ع) بنا شده است.

**مشیری، فریدون** : شاعر معاصر که در سال ۱۳۰۵ خورشیدی در تهران چشم به جهان گشود. برخی از آثار او عبارتند از : «آه، باران»، «بهار را باور کن»، «مروارید مهر»، «پرواز با خورشید»، «ابر» و ... .

**ملک داد شمس تبریزی** : مردی عالم و فاضل و دانشمندی عالی قدر بود. از معارف اسلامی و دقایق عرفان و تصوف و خصایص احوال و منازل سالکان این راه به خوبی آگاهی داشت. او از مراحل ظاهری گذشته و از این آشیانه ها پرواز کرده. شاهباز خوش شکار آسمان گیر اوج حق و حقیقت شده بود. با تجرد از علایق دنیوی دل کنده. روزگار را به سیر آفاق و انفس می گذرانید. وقتی به سال ۶۴۲ به قونیه وارد شد مولوی مجذوب او گردید و درس و بحث و وعظ را رها کرد و تحولی عظیم در حال او به وجود آمد.

**منوچهری** : ابوالنجم احمد بن قوص بن احمد منوچهری دامغانی از جمله شاعران طراز اول ایران در نیمه اول قرن ۵ است. او در وصف طبیعت و آوردن تشبیه و استعاره های بدیع چیره دست بود.

**موش و گربه** : مثنوی کوچکی است مشتمل بر ۱۷۴ بیت از عبید زاکانی شاعر قرن هشتم هجری. موضوع این مثنوی داستان گربه ای است که با تظاهر به عبادت، موش ها را به چنگ می آورد و بر اثر این تجاوز بین سپاهیان موش و گربه نبرد سختی در می گیرد که به پیروزی موش ها ختم می شود.

**مولوی** : جلال الدین محمد در ششم ربیع الاول سال ۶۰۴ ه. ق در شهر بلخ به دنیا آمد و در پنجم جمادی الآخر سال ۶۷۲ ه. ق وفات یافت. از مولانا نوشته ها و سروده هایی به جای مانده است که از آثار جاودانی و ممتاز

ادبیات عرفانی به شمار می آیند. از آن میان، مثنوی معنوی و غزلیات وی است که به دیوان شمس معروف است. دیگر آثار او عبارتند از مکتوبات، مجالس سبعه و فیه مافیه.

**ناصر خسرو** : حکیم ابومعین ناصر بن خسرو بن حارث قبادیانی بلخی مروزی ملقب و متخلص به «حجت». از حکما و شاعران قوی طبع و از قصیده سرایان گران قدر زبان فارسی است. از آثار او است : دیوان اشعار، سفرنامه، جامع الحکمتین، خوان اخوان و ... .

**نسیم شمال** : نام روزنامه ای است که سید اشرف الدین حسینی گیلانی در سال ۱۹۰۷ (م) تأسیس کرد و تا سال ۱۹۱۱ (م) گاهی مرتب و گاهی نامرتب به چاپ رسید.

**نصاب الصبیان** : منظومه ای از ابونصر فراهی در سال ۶۱۰ ه. تألیف شد که در آن لغات متداول عربی را با معادل فارسی آنها در بحرهای مختلف به نظم درآورده است. این کتاب جزو کتاب های درسی طلاب بوده است.

**نظامی گنجوی** : الیاس بن یوسف بن زکی بن مؤید ملقب به نصیر الدین و مکنی به ابو حامد و معروف به حکیم نظامی گنجوی از اعظام شعرای فارسی زبان است. وی به سال ۵۳۰ ه. ق در گنجه به دنیا آمد و نزدیک به سال ۶۱۴ ه. ق درگذشت. مدفن او در گنجه است. از مهم ترین آثار نظامی می توان از پنج گنج شامل : «مخزن الاسرار»، «خسرو و شیرین»، «لیلی و مجنون»، «هفت پیکر» و «اسکندرنامه» نام برد.

**نوبل** : شیمیدان و مخترع سوئدی که در سال ۱۸۳۳ در شهر استکهلم متولد شد. او دینامیت را اختراع کرد. وی کلیه ثروت خود را صرف پرداخت جایزه سالانه به کسانی کرد که در زمینه های علم، ادبیات و صلح جهانی خدماتی انجام داده اند.

**نیما** : علی اسفندیاری متخلص به نیما یوشیج فرزند ابراهیم



در سال ۱۳۱۵ هـ. ق در دهکدهٔ یوش از توابع نور مازندران متولد شد. استاد او در شعر «نظام وفا» بود و مهم‌ترین اثرش «افسانهٔ نیما» است. او در سال ۱۳۳۸ بر اثر بیماری ذات‌الریه از دنیا رفت.

ویسه (پیران): وزیر خردمند افراسیاب تورانی بود.

هفت پیکر: مثنوی هفت پیکر از جمله آثار مشهور نظامی گنجوی است که آن را بهرام‌نامه و هفت گنبد نیز خوانده‌اند که دارای ۵۱۳۶ بیت است. سرگذشت بهرام‌گور و شرح زندگی او با هفت دختر از شاهزادگان هفت اقلیم

در آن منظومه است.

یوسفی غلامحسین: پژوهشگر، نویسنده و استاد برجستهٔ دانشگاه در سال ۱۳۰۶ ش در مشهد متولد شد. او با نثری روان، پخته، جذاب و عمیق آثاری بزرگ از جمله: «دیداری با اهل قلم، برگ‌هایی در آغوش باد، چشمهٔ روشن، تصحیح بوستان و گلستان سعدی و...» را رقم زد. این نویسندهٔ بزرگ در چهارم آذرماه ۱۳۶۹ در تهران درگذشت و در کنار مرادش حضرت-رضا(ع)- به خاک سپرده شد.

## فهرست منابع و مآخذ

- اتاق آبی، سهراب سپهری، انتشارات سروش
- از صبا تا نیما، یحیی آریان‌پور، دورهٔ دو جلدی، کتاب‌های جیبی
- از چیزهای دیگر، دکتر عبدالحسین زرّین‌کوب، انتشارات جاویدان
- برخورد اندیشه‌ها، دکتر جواد حدیدی، انتشارات توس
- بوستان سعدی، تصحیح دکتر غلامحسین یوسفی، انتشارات خوارزمی
- پرستو درقاف، علیرضا قزوه، انتشارات حوزهٔ هنری، سازمان تبلیغات اسلامی
- تاریخ جهانگشای جوینی، جلد سوم، به تصحیح محمد قزوینی، انتشارات کلالهٔ خاور
- تعزیه و تعزیه‌خوانی، صادق همایونی، انتشارات جشن هنر، بی‌تا
- چشمهٔ روشن، دکتر غلامحسین یوسفی، انتشارات علمی
- داستان رستم و سهراب، تصحیح استاد مجتبی مینوی، انتشارات بنیاد شاهنامه
- داستان‌های دل‌انگیز ادبیات فارسی، نگارش دکتر زهرا خانلری، انتشارات توس
- دیداری با اهل قلم، دکتر غلامحسین یوسفی، انتشارات علمی
- دیوان پروین اعتصامی، با مقدمهٔ محمدتقی بهار، چاپ امیرکبیر
- دیوان اشعار ملک‌الشعرای بهار، انتشارات توس
- دیوان خواجه شمس‌الدین محمد حافظ شیرازی، به اهتمام محمد قزوینی و دکتر قاسم غنی، کتاب‌فروشی زوّار، تهران
- ریشه در ابر، محمدرضا عبدالملکیان، انتشارات برگ
- سفرنامهٔ ناصرخسرو، دکتر محمد دبیرسیاقی، زوّار، تهران
- سمک عیار، از فرامرز بن خداداد ازجانی، به تصحیح دکتر خانلری، انتشارات بنیاد فرهنگ ایران
- سیاحت‌نامهٔ ابراهیم‌بیک، زین‌العابدین مراغه‌ای، انتشارات سپیده، تهران
- شعر معاصر افغانستان، به انتخاب محمد سرور مولایی

- شعر نو از آغاز تا امروز، محمد حقوقی، انتشارات کتاب‌های جیبی
- فردوسی و شاهنامه، دکتر منوچهر مرتضوی، مؤسسه تحقیقات علمی و فرهنگی
- فرهنگ برهنگی و برهنگی فرهنگی، دکتر غلامعلی حدّاد عادل، انتشارات سروش
- فرهنگ فارسی، دکتر محمد معین، دوره ۶ جلدی، انتشارات امیرکبیر
- فنون شعر و کالبد‌های پولادین آن، دکتر مهدی حمیدی شیرازی، انتشارات گلشایی
- قابوس‌نامه عنصرالمعالی کی کاووس بن وشمگیر، تصحیح دکتر غلامحسین یوسفی، مؤسسه انتشارات علمی و فرهنگی
- کلیله و دمنه، ابوالمعالی نصرالله منشی، تصحیح و توضیح مجتبی مینوی، انتشارات امیرکبیر
- کلیّات اشعار اقبال لاهوری، با مقدمه احمد سروش، انتشارات سنایی، تهران
- کلیّات سعدی، تصحیح محمدعلی فروغی، تهران (بروخیم)
- گلستان سعدی، تصحیح دکتر غلامحسین یوسفی، انتشارات خوارزمی
- گزیده غزلیات شمس تبریزی، به کوشش دکتر شفیع کدکنی، سازمان انتشارات کتاب‌های جیبی
- لغت‌نامه، علی اکبر دهخدا، زیر نظر دکتر محمد معین، دکتر سیدجعفر شهیدی
- لیلی و مجنون نظامی، به تصحیح وحید دستگردی، مؤسسه مطبوعاتی علمی
- مثل چشمه مثل رود، قیصر امین‌پور، انتشارات سروش، ۱۳۷۰
- مثنوی معنوی، تصحیح رینولد نیکلسن، انتشارات مولی
- مقالات دهخدا، به کوشش دکتر دبیر سیاقی



معلمان محترم، صاحب نظران، دانش آموزان عزیز و اولیای آنان می توانند نظر اصلاحی خود را در باره مطالب  
این کتاب از طریق نامه به نشانی تهران - صندوق پستی ۱۵۸۵۵/۳۶۳ - گروه درسی مربوط و پیام نگار (Email)  
talif@talif.sch.ir ارسال نمایند.

دفترتالیف کتاب های درسی ابتدایی و متوسطه نظری